

ADVIES

CRB 2022-2910

**Representatieve vorderingen
ter bescherming van de collectieve
belangen van consumenten en kmo's**

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

Advies
Representatieve vorderingen
ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en
kmo's

Brussel
21.11.2022

Inbehandelingneming

Bij brief van 13 oktober 2022 richtte de Minister van Economie en Werk, de heer Dermagne, een adviesvraag aan de bijzondere raadgevende commissie "Verbruik" (hierna brc Verbruik) met betrekking tot een voorontwerp van wet houdende wijziging van boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht, en tot omzetting van de Richtlijn (EU) 2020/1828 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG. De uiterlijke indieningsdatum van het advies was 14 november 2022.

De subcommissie Handelspraktijken, die opdracht kreeg om een ontwerpadvies voor te bereiden, kwam hiervoor bijeen, onder het voorzitterschap van de heer Ducart, op 25 oktober en 7 november 2022. Namen deel aan de werkzaamheden: de dames Den Tandt (Confederatie Bouw), Frère (Test Aankoop), Jonckheere (Unizo) en Van Overbeke (BV-OECO) en de heren Denoiseux (VBO), November (Test Aankoop), Van Hoe (VBO) en Van Oldeneel tot Oldenzeel (Assuralia).

De subcommissie kon eveneens een beroep doen op de deskundige medewerking van de dames Alardin, Couckuyt en Depauw (vertegenwoordigers van de FOD Economie).

Na een stemming op afstand, conform artikel 8 van het huishoudelijk reglement van de brc Verbruik, werd het ontwerpadvies op 21 november 2022 unaniem goedgekeurd door de plenaire vergadering, onder het voorzitterschap van de heer Steennot.

Inleiding

Het voorliggende voorontwerp van wet beoogt hoofdzakelijk de omzetting van Richtlijn (EU)2020/1828 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG (hierna "Richtlijn (EU) 2020/1828")¹.

De Richtlijn (EU) 2020/1828 kadert in een reeks eerdere initiatieven binnen de Europese Unie om de afdwinging van het consumentenrecht doeltreffender te maken. Ze heeft tot doel een efficiënt procedureel mechanisme te garanderen voor de representatieve vorderingen tot staking en tot herstel ten gunste van consumenten. De Richtlijn (EU) 2020/1828 beoogt, enerzijds, alle lidstaten te voorzien van een binnenlandse collectieve vordering en, anderzijds, een grensoverschrijdende collectieve vordering te implementeren binnen de Europese Unie. De maatregelen die kunnen worden uitgevaardigd bestaan uit stakingsmaatregelen en herstelmaatregelen.

De bestaande rechtsregels zijn reeds grotendeels in lijn met de vereisten van Richtlijn (EU) 2020/1828, zowel voor de collectieve vorderingen tot staking als voor de rechtsvorderingen tot collectief herstel.

Niettemin vereist Richtlijn (EU) 2020/1828 een wettelijke regeling die op sommige punten ruimer is dan de huidige Belgische regels. Zo vereist de Richtlijn (EU) 2020/1828 onder meer dat collectieve procedures mogelijk zouden worden gemaakt op grond van een bredere reeks rechtsgronden dan het huidige artikel XVII.37 van het Wetboek van economisch recht (WER), dat de verjaringstermijn van de individuele vorderingen van consumenten gedurende de gehele rechtspleging geschorst of gestuit zijn, en dat de kosten van de rechtspleging de bevoegde instantie niet mogen verhinderen van de vordering ook daadwerkelijk uit te oefenen. Ook voor stakingsvorderingen ter bescherming van de

¹ [Richtlijn \(EU\) 2020/1828 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG.](#)

collectieve belangen van consumenten dringt een uitbreiding van het toepassingsgebied zich op. Daarnaast zijn ook onder meer wijzigingen noodzakelijk in het licht van de verplichting van Richtlijn (EU) 2020/1828 om informatie te verstrekken over de consumenten die bij de stakingsvordering betrokken zijn of om de verjaringstermijnen van de rechtsvordering tot collectief herstel te schorsen of stuiten tijdens de behandeling van de representatieve vordering met het oog op een stakingsmaatregel.

Bovendien vereist Richtlijn (EU) 2020/1828 dat regels zouden worden opgenomen naar Belgisch recht die betrekking hebben op vraagstukken die op dit ogenblik nog niet door het Belgische recht worden geregeld. Zo dienen de lidstaten bijvoorbeeld regels te voorzien omtrent de financiering van collectieve procedures, dienen zij de mogelijkheid in te voeren voor grensoverschrijdende rechtsvorderingen tot collectief herstel en moeten zij informatieverplichtingen opleggen aan de bevoegde instanties over hun vroegere vorderingen.

Tezelfdertijd brengt het voorontwerp wijzigingen aan om de moeilijkheden aan te pakken die in de rechtspraak en de rechtsleer zijn gesignaleerd met betrekking tot zowel de stakingsvordering als de rechtsvordering tot collectief herstel, en voert het enkele in de rechtspraak en rechtsleer voorgestelde verbeteringen door.

In 2020 maakte de Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenklasse en Energie een evaluatie van de wetgeving inzake rechtsvordering tot collectief herstel, waaruit bleek dat een aantal belanghebbenden (waaronder rechtbanken, mogelijke groepsvertegenwoordigers en sommige belangenverenigingen van ondernemingen) ruimte voor verbetering zien bij het in de praktijk brengen van de regels zoals die zijn neergelegd in titel 2 van boek XVII van het WER. Bijgevolg strekt het voorontwerp van wet er ook toe om verbeteringen aan te brengen die de werking en de doeltreffendheid van de rechtsvordering tot collectief herstel ten goede komen.

Waar mogelijk poogt het voorontwerp van wet een zekere continuïteit te bewaren teneinde de rechtszekerheid te bevorderen. Evenwel zullen op sommige punten aanpassingen noodzakelijk zijn. Zo vereist de Richtlijn (EU) 2020/1828 dat strengere voorwaarden worden gehanteerd voor de erkenning van bevoegde instanties die grensoverschrijdende vorderingen zullen instellen.

Niet alle bepalingen van Richtlijn (EU) 2020/1828 zijn dwingend van aard. Verschillende bepalingen bieden immers de lidstaten de keuze om bijkomende regels in te voeren. Dit voorontwerp grijpt sommige van die keuzemogelijkheden aan om de stakingsvordering en de rechtsvordering tot collectief herstel te versterken.

Het voorontwerp van wet behoudt vervolgens voor kmo's de mogelijkheid om een rechtsvordering tot collectief herstel in te stellen. De aanpassingen en verbeteringen die worden gemaakt gelden zowel voor de vorderingen die door consumenten worden ingesteld als deze die door kmo's worden ingesteld. Het stelsel van de vorderingen tot staking en tot collectief herstel, die openstaan voor de kmo's, is in de mate van het mogelijke geïnspireerd op het stelsel van de vorderingen die openstaan voor de consumenten.

Boek XVII van het WER, getiteld "Bijzondere rechtsprocedures", bevat reeds bepalingen betreffende die procedures in zijn titel 1 "Vordering tot staking" en zijn titel 2 "Rechtsvordering tot collectief herstel". Er werd daarom gekozen om de nodige wijzigingen en aanpassingen voor de omzetting van de Richtlijn (EU) 2020/1828 aan te brengen in boek XVII van het WER.

ADVIES

1. Algemene overwegingen

De **brc Verbruik** wil allereerst opmerken dat de zeer korte deadline voor het verstrekken van het advies ertoe heeft geleid dat het dossier minder minutieus werd onderzocht dan gebruikelijk is.

De **brc Verbruik** betreurt eveneens dat er, ondanks de aanvraag, geen toegang werd verkregen tot de evaluatiestudie over de wetgeving inzake collectieve vorderingen opgesteld door een advocatenbureau, met het oog op het helpen van de FOD Economie met de omzetting van de (EU) Richtlijn 2020/1828. Die studie had kostbare verduidelijking kunnen bieden voor een beter begrip van de wetgevingskeuzes gemaakt door de auteurs van het voorontwerp van wet dat werd voorgelegd voor advies. Temeer omdat sommige van de puur politieke keuzes leiden tot fundamentele wijzigingen, die haast niet worden toegelicht in de memorie van toelichting van het voorontwerp van wet (bijvoorbeeld de verplichte opt-out), en omdat de studie die had kunnen verduidelijken. Bovendien wil de brc Verbruik benadrukken dat er in de memorie van toelichting van het voorontwerp van wet geen enkele referentie naar die evaluatiestudie werd teruggevonden; wat toch op een transparantieprobleem duidt.

De **brc Verbruik** betreurt tevens dat in het voorontwerp van wet voorgelegd voor advies niet voldoende wordt gesproken over de voornaamste kwestie, de 'duur van de procedure'. Op dit moment worden de termijnen niet nageleefd. Daardoor duurt de procedure overdreven lang (in het bijzonder de fase van de ontvankelijkheid, die meerdere jaren in beslag kan nemen²) en wordt elke zitting ten gronde van de zaak veel te lang uitgesteld. Als voorbeeld kan de collectieve vordering 'Dieselgate' worden aangehaald. Ze werd ingediend in 2016 en de zitting ten gronde van de zaak zal pas plaatsvinden in mei 2023. **De leden die de middenstand vertegenwoordigen en de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** menen dat een dergelijke situatie schade toebrengt aan de geloofwaardigheid van de (huidige en toekomstige) wetgeving inzake collectieve vorderingen en vragen dat er een structurele oplossing wordt geïmplementeerd om komaf te maken met dit probleem, dat we gerust dramatisch kunnen noemen, met inbegrip van de kosten voor de betrokken partijen.

Om op een positieve noot te eindigen erkent de **brc Verbruik** dat een aantal elementen uit het voorontwerp van wet verbeteringen bieden ten opzichte van het huidige stelsel. Een voorbeeld hiervan is de opschorting van de termijnen voor inschrijving tijdens de procedure.

² Een voorbeeld van de duur van de ontvankelijkheid: in de zaak Test Aankoop tegen *Proximus*, had de rechter in eerste aanleg 4 maanden nodig (het verzoek werd ingediend op 30/11/2016 en de uitspraak werd gegeven op 04/04/2017) en 8 maanden in hoger beroep (het verzoek werd ingediend op 03/05/2017 en de uitspraak werd gegeven op 10/01/2018), in de zaak Test Aankoop tegen *Thomas Cook* waren er 6 maanden nodig (het verzoek werd ingediend op 02/10/2015 en de uitspraak werd gegeven op 04/04/2016), in de zaak *Dieselgate* (Test Aankoop vs. VW AG, Audi AG, Seat, Skoda Auto, Porsche en D'Ieteren), had de rechter meer dan 17 maanden nodig (het verzoek werd ingediend op 30/06/2016 en de beslissing werd gegeven op 18/12/2017).

2. Opmerkingen en/of aanbevelingen over het voorontwerp van wet

2.1 Over de creatie van bevoegde 'ad-hocinstanties'

Artikel 11, §3 van het voorontwerp van wet voorziet in de mogelijkheid om "bevoegde ad-hocinstanties" op te richten voor de bescherming van consumentenbelangen in het kader van een vordering tot staking en artikel 21, §3 voorziet in hetzelfde in het kader van een vordering tot herstel.

Die mogelijkheid tot de oprichting van de bevoegde *ad-hocinstanties* is echter niet voorzien voor vorderingen die bedoeld zijn om de belangen van kmo's te beschermen, ook al werden er inspanningen geleverd om de procedures zoveel mogelijk te harmoniseren. De oprichting van dergelijke *ad-hocinstanties* zou dus een optie en zelfs een kans kunnen zijn voor de organisaties die de belangen van kmo's vertegenwoordigen om de aansprakelijkheidsrisico's te beperken en om de financiering van collectieve vorderingen te scheiden van de financiën van de organisaties die de belangen van kmo's vertegenwoordigen. De oprichting van bevoegde *ad-hocinstanties* voor de kmo's zou met andere woorden nuttig kunnen zijn. Daarom vragen **de leden die de middenstand vertegenwoordigen** aan de auteurs van het voorontwerp van wet om die mogelijkheid ook ten gunste van de kmo's toe te voegen. **De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** hebben in principe geen bezwaar tegen die vraag.

Voor de bevoegde *ad-hocinstantie* bepaalt het wetsontwerp overigens dat het aan de rechter is om na te gaan of die instantie al dan niet kan worden beschouwd als een bevoegde instantie met het oog op de specifieke aard van de zaak die hij voorzit. In dat opzicht zal de rechter onder andere onderzoeken of deze instantie voldoet aan de zes voorwaarden om door de minister erkend te worden als een bevoegde instantie. Een van die zes voorwaarden houdt in dat deze instantie gedurende 12 maanden actief is geweest voor de bescherming van consumentenbelangen. Wanneer de mogelijkheid om een *ad-hocinstantie* op te richten wordt ingevoerd voor kmo's, raden de leden die de middenstand vertegenwoordigen aan om deze voorwaarde te verwijderen aangezien deze niet verenigbaar lijkt met de oprichting van een *ad-hocinstantie* voor een specifieke zaak. **De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** hebben in principe geen bezwaar tegen die suggestie.

2.2 Over de erkenning (voorwaarden, procedures en hernieuwd onderzoek) voor het indienen van een collectieve vordering

De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen willen benadrukken dat, in tegenstelling tot de consumentenorganisaties, de kmo's bepaalde specifieke kenmerken hebben. Ze willen dat daarmee rekening wordt gehouden door de auteurs van het voorontwerp van wet, om te vermijden dat de procedurele last voor hen te zwaar wordt:

- De richtlijn legt de erkenningsvoorwaarden vast voor consumentenorganisaties om een collectieve vordering tot staking/herstel in te stellen. Artikel 16 en 25 van het voorontwerp van wet hernemen die voorwaarden voor de kmo-organisaties. Op dit moment volstaat het echter dat de kmo-organisaties vertegenwoordigd zijn binnen de Hoge Raad voor Zelfstandigen en KMO's om te kunnen optreden als groepvertegenwoordigers. Om vertegenwoordigd te zijn in de Hoge Raad voor Zelfstandigen en KMO's moet men reeds een zware administratieve procedure doorlopen. Deze procedure daaraan toevoegen zou dus een enorme extra last zijn. Het doel wordt reeds verwezenlijkt door de bestaande procedure. Zo wordt tevens vermeden dat alle reeds erkende kmo-organisaties een nieuwe erkenningsaanvraag moeten indienen. **De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** vragen dus om het behoud van de procedurele vereisten en de huidige erkenningsvoorwaarden voor de groepsvertegenwoordigers voor de verdediging van de collectieve belangen van kmo's.

- Art. 17 van het voorontwerp van wet bepaalt enerzijds dat de erkenning van een rechtspersoon met als doel de verdediging van de collectieve belangen van kmo's, geldig blijft zonder tijdsbeperking. Anderzijds bepaalt dit artikel eveneens dat de minister elke 5 jaar moet onderzoeken of er nog steeds aan de goedkeuringsvoorwaarden wordt voldaan. Dat zorgt ook voor een onnodige administratieve last, zowel aan de zijde van de overheid als aan de zijde van de organisaties die de collectieve belangen van kmo's verdedigen. **De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** vragen dus om die verplichting te schrappen. Als er twijfels bestaan over de representativiteit van een groepsvertegenwoordiger, kan de verweerder dit punt immers altijd aankaarten tijdens de ontvankelijkheidsfase, die hier kan dienen als controle.

De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen hebben in principe geen bezwaar tegen de twee gevraagde wijzigingen in het voorontwerp van wet.

2.3 Over de indiening van een grensoverschrijdende collectieve vordering

Artikel 16 §3(2) laat de bevoegde instanties uit verschillende lidstaten toe om hun krachten te bundelen via de indiening van één collectieve vordering in België, met het oog op de bescherming van de consumentenbelangen. Dit artikel en zijn §3(4) biedt aan rechtspersonen die als doel de verdediging van de collectieve belangen van kmo's hebben en die hiertoe erkend zijn in het buitenland, het recht om een vordering tot staking in te dienen in België om de belangen van de kmo's te verdedigen. Er wordt evenwel niet voorzien dat ze ook hun krachten kunnen bundelen door één collectieve vordering in te dienen. **De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** wensen daarom dat die mogelijkheid ook aan de kmo's wordt toegekend.

2.4 Over de systemen van opt-in en opt-out voor de samenstelling van de groep

Inzake collectieve vordering gaat het om de keuze tussen twee grote systemen: opt-in en opt-out. In het eerste geval moeten de leden van de groep waarvoor de professional aansprakelijk is uitdrukkelijk verklaren dat ze vertegenwoordigd willen worden in de aangevane vordering. Als ze dat niet doen, kunnen ze niet profiteren van het verkregen vonnis en moeten ze, als ze dat wensen, individueel optreden. In het andere geval, de opt-out, wordt ervan uitgegaan dat mensen die tot de groep kunnen behoren, er ook effectief deel van uitmaken, tenzij ze dat uitdrukkelijk weigeren wanneer de beslissing tot toekenning van een vergoeding is uitgesproken.

Op dit moment laat de Belgische wetgeving de rechter kiezen welk systeem (opt-in of opt-out) wordt toegepast op de vordering tot collectief herstel, behalve in twee specifieke gevallen waarbij de opt-in wordt opgelegd: (1) wanneer de vordering het herstel van lichamelijke of morele schade beoogt en (2) wanneer de groepsleden geen gewone verblijfplaats in België hebben. Artikel 20 van het voorontwerp van wet tot wijziging van artikel XVII.38 WER wijzigt dit gegeven, met name om de duur van de ontvankelijkheidsfase te verkorten. Het bepaalt dat de groep in de toekomst verplicht wordt samengesteld volgens het opt-outsysteem, behalve in twee specifieke gevallen (identiek aan de twee gevallen die hierboven worden vermeld) wanneer het opt-insysteem wordt opgelegd. Dit verplichte opt-outsysteem wordt ook vastgelegd in geval van een vordering tot collectief herstel ten gunste van kmo's.

De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen zijn geen voorstander van een radicale koerswijziging waarbij voor een verplichte opt-out wordt gekozen (behalve in de twee vermelde gevallen) in artikel 20 van het voorontwerp van wet. Temeer omdat die koerswijziging haast niet wordt gemotiveerd in de memorie van toelichting en omdat de bijbehorende praktische en juridische gevolgen/repercussies (bijvoorbeeld voor de evaluatie van de schade, de op te richten fondsen, de verzekerbaarheid van de vorderingen) niet worden besproken. In de zaak tegen Ryanair

heeft de rechtbank bijvoorbeeld bepaald dat de groep moest worden samengesteld via opt-in, overwegende dat de samenwerking van de reizigers nodig is om het bedrag van hun bijkomende schade te berekenen en om hun bankrekeningnummer te verkrijgen. Bovendien wordt in geen geval aangetoond dat het huidige systeem gebrekkig is of de oorzaak is van de langdurige procedures. Daarom pleiten **de leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** ervoor en dringen ze er zelfs op aan het huidige stelsel, waarbij de rechter vrij is om te kiezen tussen de twee systemen (opt-in en opt-out), te behouden. Tegelijk wordt de uitoefening van die vrijheid beperkt in het geval van de twee hierboven vermelde situaties, waardoor alleen het opt-insysteem kan worden toegepast.

De rechter kan zo, uitgezonderd in de twee vermelde situaties, het systeem kiezen dat hem het meest geschikt lijkt, rekening houdend met de kenmerken van de zaak die hem wordt voorgelegd. De opt-out kan bijvoorbeeld worden behouden in geval van zogenaamde *strooischade* (van weinig belang). De rechter kan daarentegen, zoals wordt benadrukt in de memorie van toelichting van de wet van 28 maart 2014 die de vordering tot collectief herstel heeft ingevoerd in het Belgisch recht, voorkeur geven aan de opt-in wanneer het haast onmogelijk is om zelf in te schatten uit hoeveel leden de groep bestaat (het kan dan wenselijk zijn dat de benadeelde personen zich melden) of wanneer de aard van de schade de actieve tussenkomst van de benadeelde personen vereist voor het vaststellen en evalueren van de schade (bv. inbreuk op het privéleven)³.

De leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen willen er ook aan herinneren dat de Europese Commissie in haar aanbeveling 2013/396/EU (artikel 21) aandringt op opt-in voor de groepssamenstelling en dat het voorontwerp van wet ervoor kiest van dit principe af te wijken.

De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen herinneren eraan dat de belangrijkste doelstellingen van de wet inzake collectieve vorderingen eruit bestaan de toegang tot de rechtspleging te versterken, een ontradend effect te hebben op de ondernemingen die de spelregels niet naleven en zo over een oneerlijk concurrentievoordeel beschikken, en op die manier te leiden tot een betere rechtsbedeling. In overweging 70 van de richtlijn staat overigens zwart op wit dat de collectieve vorderingen “het algemeen belang behartigen”.

Het hoofddoel van het collectieve rechtsmiddel is om een zeer brede toegang tot het recht mogelijk te maken, door met name te voorzien in de indiening van een vordering door een groepsvertegenwoordiger voor strooischade, dit is relatief kleine schade indien ze individueel wordt beschouwd, maar grote schade indien ze collectief wordt beschouwd. Het uitgangspunt is dat consumenten niet individueel een beroep zouden doen op het rechtssysteem voor dit type schade, waardoor de facto een straffeloosheid wordt gecreëerd voor ondernemingen die de spelregels niet naleven terwijl ze goed weten dat hun gedrag niet zal worden bestraft. Dat heeft uiteraard een nefast effect op de consumenten, maar ook op de ondernemingen die de spelregels wel naleven, aangezien er een onfair concurrentievoordeel ontstaat voor zij die ze niet naleven.

Het *opt-outsysteem* is het enige systeem dat werkelijk die brede toegang tot het rechtssysteem mogelijk maakt en dat aldus de motivering achter de richtlijn beter weerspiegelt. Het *opt-insysteem* vereist immers een proactieve handeling van de consumenten, ook al weten ze dat het bedrag van het schadeherstel relatief laag *zou kunnen zijn*. Zo hebben slechts 2.000 van de circa 30.000 betrokken personen zich gemeld in het kader van de class action opgestart door Test Aankoop, waarbij de rechter heeft gekozen voor een *opt-insysteem* in beroep (de beslissing in eerste aanleg hield het bij een opt-outsysteem).

Proximus is hierbij geen exclusief voorbeeld. Het HP-dossier bewijst volgens de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen eveneens de gebreken die gepaard gaan met een

³ Doc. Kamer nr. 53 3300/001, p. 30.

opt-inprocedure. In 2022 stelde Euroconsumers, de koepelvereniging waartoe ook Test Aankoop behoort, een ingebrekestelling naar Hewlett & Packard, de bekende Amerikaanse printerfabrikant. Hierin werd gedreigd om class actions op te starten in de verschillende landen van de groep (Portugal, Italië, Spanje en België) indien HP geen bereidheid zou tonen om klanten te compenseren die te maken hadden gehad met een Dynamic Security probleem. Hierbij werden inktpatronen van derde merken door de HP-printers geweigerd. Dit zonder dat de fabrikant hier op voorhand had over gecommuniceerd. Consumenten die aldus cartridges van een derde merk hadden gekocht, leden schade. Tot een rechtszaak kwam het niet, HP was bereid forfaitaire compensaties uit te betalen voor consumenten die zich zouden melden via een online formulier. In feite is dit een *opt-in*, ook al kwamen de partijen niet voor de rechter te staan. Resultaat: de rationale apathie zoals dat heet, laat zich gelden: volgens cijfers die door de consumentenorganisaties worden verstrekt, vulden slechts 79 Belgische consumenten het document in op drie maanden tijd. In Portugal namen tot nu toe slechts 20 mensen die stap. Het bewijs dat een *opt-in* niet werkt voor deze typische consumentengeschillen met een beperkte financiële inzet. De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen pleiten daarom voor een *opt-out*. Gevolg: de onderneming die zich schuldig heeft gemaakt aan een inbreuk op een van de reglementeringen beoogd door de wet inzake collectieve vorderingen, benadeelt slechts een klein deel van de consumenten die door de praktijk worden getroffen, en blijft aldus profiteren van een onfair voordeel.

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom consumenten zich niet melden in het kader van een *opt-insysteem*. Allereerst zijn er de financiële redenen: het is mogelijk dat talloze mensen vrezen dat ze zware kosten zullen moeten dragen om gemeenschappelijke problemen te bewijzen, laat staan individuele problemen; of ze denken dat de procedure het niet waard is aangezien er slechts een gering bedrag op het spel staat. Het is ook mogelijk dat ze niet op de hoogte zijn van het geschil, ondanks de inspanningen van de bevoegde instantie, of dat ze niet denken dat de vordering een positief resultaat zal opleveren. Tot slot bestaan er tal van psychologische redenen, zoals de schaamte of de vrees om te worden gestigmatiseerd vanwege de aard van de vraag, alsook de taalkundige of culture problemen die hen verhinderen om deel te nemen. Het is dus onmogelijk om ervoor te zorgen dat alle benadeelde consumenten, of zelfs de grote meerderheid, zich melden of zich inschrijven voor de vordering.

De *opt-outsysteem* verbeteren de toegang tot het rechtssysteem voor kwetsbare consumenten die om de een of andere reden niet de proactieve stap kunnen nemen om zich aan te sluiten bij de procedure.

Dit advies wordt grotendeels gedeeld door de rechtsleer die dit systeem beschouwt als het meest doeltreffende middel om te strijden tegen strooischade en om de toegang tot een fair proces te garanderen (met name: De rechtsvordering tot collectief herstel: een Belgische class action voor consumenten, Stefaan VOET & Benoît ALLEMEERSCH⁴).

Het zijn die overwegingen die andere Europese landen, zoals Portugal (sinds 1995), Noorwegen en Nederland, ertoe hebben aangezet het *opt-outsysteem* te behouden, zonder enige negatieve gevolgen.

⁴ Randnr 16: "Terecht heeft de Belgische wetgever beide systemen, en dan vooral het *opt-outsysteem*, toegelaten. De meeste consumentengeschillen zijn strooischadegevallen. Het staat buiten kijf dat een *opt-insysteem* daarvoor geen soelaas biedt. Wegens de rationale desinteresse zullen groepsleden zich niet kenbaar maken. Indien zij op basis van een kosten-batenanalyse geen individuele vordering zullen instellen, zullen zij ook niet optreden naar aanleiding van een rechtsvordering tot collectief herstel. In het bijzondere kader van consumentengeschillen kan de doelstelling van de vooropgestelde procedure dus het best worden bereikt door middel van een *opt-outsysteem*. Dit argument werd tijdens de parlementaire voorbereiding door de Minister aangereikt om een afwijking op de Europese aanbeveling van 11 juni 2013 – die het *opt-insysteem* vooropstelt en het *opt-outsysteem* enkel toelaat wanneer dit gemotiveerd wordt met redenen die verband houden met een goede rechtsbedeling – te verantwoorden. Een *opt-outsysteem* is ook te verzoenen met art. 6 EVRM en het individuele recht op toegang tot de rechter").

Bovendien, en dit gaat om een fundamenteel punt, is de huidige wetgeving de bron van eindeloze discussies over welk systeem de voorkeur wegdraagt, waardoor de ontvankelijkheidsfase veel langer duurt.

Het inleidend verzoekschrift in het dossier TA vs. Volkswagen werd bijvoorbeeld ingediend op 30 juni 2016 en de beslissing over de ontvankelijkheid werd pas gegeven op 18 december 2017, dat is dus anderhalf jaar later. In het Ryanair-dossier werd het verzoek ingediend op 11 juli 2019 en de beslissing over de ontvankelijkheid werd gegeven op 7 december 2020, wat dus ook anderhalf jaar later is. In het Apple-dossier werd het verzoek ingediend op 2 december 2020 en vond de zitting over de ontvankelijkheid plaats op 10 oktober 2022, m.a.w. twee jaar later. Daar komt uiteraard nog de mogelijkheid bij dat de verweerder in beroep gaat tegen de ontvankelijkheidsbeslissing, met name om het gekozen *opt-insysteem* of *opt-outsysteem* te betwisten, waardoor de procedure meerdere jaren wordt uitgesteld.

Volgens **de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** wordt er dus duidelijk vastgesteld dat, als er veel beweegruimte wordt gelaten om te kiezen voor een *opt-insysteem* of *opt-outsysteem*, de verweerders hiervan gebruikmaken om de procedure zo lang mogelijk te proberen rekken.

Er moet ook worden opgemerkt dat het *opt-insysteem* de kosten voor de consumentenorganisaties aanzienlijk verhoogt, want ze moeten de benadeelde personen vinden en hen vragen om zich in te schrijven tijdens de eerste stappen van de procedure. En dat terwijl de consumentenorganisaties niet beschikken over de informatie in het bezit van de betrokken ondernemingen, die ze nodig hebben om gemakkelijk te kunnen bepalen welke personen worden benadeeld door de aangeklaagde praktijk (informatieasymmetrie).

Tot slot menen **de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** dat het gemakkelijker zou zijn om een minnelijke schikking te treffen met het gedaagde bedrijf als het weet dat via die schikking rekening wordt gehouden met de grote meerderheid van de benadeelde consumenten en dat er geen ander geschil zal zijn. Over het algemeen wint het rechtssysteem aan doeltreffendheid omdat er een veelvoud aan procedures wordt vermeden.

De keuze voor een *opt-outsysteem* is een voor de hand liggende piste teneinde 1. de geest van de wet te respecteren zodat de strooischade effectief kan worden hersteld, en 2. de procedure korter en doeltreffender te maken in het belang van iedereen: consumenten en ondernemingen die de spelregels naleven.

Daarom erkennen **de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** de optie die wordt gekozen in de tekst die nu op tafel ligt, nl. een verplicht *opt-outsysteem*.

2.5 Over de financiering van collectieve vorderingen door derden

Art. 28 van het voorontwerp van wet bepaalt dat de groepsvertegenwoordiger in zijn verzoek tot collectief herstel reeds de financiële middelen moet opsommen die werden en zullen worden gebruikt om de rechtsvordering te financieren. Die bepaling werd hoofdzakelijk ingevoerd om een dergelijke financiering door derden mogelijk te maken en zo elk risico op een belangenconflict te vermijden.

Voor de **brc Verbruik** is de bekendmaking van de financiële middelen in elk geval zeer zwaar, temeer omdat de financiering door derden slechts zelden zal voorkomen, want de groepsvertegenwoordiger haalt er geen enkel financieel voordeel uit wanneer hij een collectieve vordering indient. De **brc Verbruik** vraagt dus om in de aanvraag eenvoudigweg aan te geven of er al dan niet een financiering

door derden is, dat is reeds een courante praktijk⁵ in de lopende procedure. Op verzoek van elke andere partij bij de procedure kan de rechtbank vervolgens altijd verduidelijkingen verkrijgen om de oorsprong van de middelen te controleren en om te achterhalen of die oorsprong een oorzaak van belangenconflicten is of zou kunnen zijn.

2.6 Over de financiële bijstand aan de bevoegde instanties en de vertegenwoordigers die de collectieve belangen van kmo's verdedigen

Artikel 37 van het voorontwerp van wet betreft een belangrijk punt, want het voegt een nieuw hoofdstuk 4 in boek XVII, titel 2 van het WER in, dat een financiële bijstand invoert bij het instellen van een vordering tot collectief herstel. Het uiteindelijke doel is te voorkomen dat dergelijke vorderingen door de groepsvertegenwoordigers voor de Belgische hoven en rechtbanken niet kunnen worden ingesteld. Hiervoor zal de FOD Economie een budget toegewezen krijgen.

Artikel 40 van het voorontwerp van wet voorziet in een invoeging, in artikel XVII.70/3 WER, van het feit dat de FOD Economie van de groepsvertegenwoordiger de terugbetaling van de toegekende en betaalde steun kan eisen wanneer hij de gerechtelijke procedure vrijwillig beëindigt, zonder een uitspraak ten gronde of een akkoord tot collectief herstel te hebben verkregen. Volgens **de leden die de middenstand vertegenwoordigen**, mag overheidsgeld geenszins roekeloos of voor onnodige doeleinden worden aangewend. Het is echter ook mogelijk dat van de procedure wordt afgezien omdat de middelen van de groepsvertegenwoordiger niet volstaan om de procedure voort te zetten of omdat het gewoon onverantwoord zou zijn om de procedure niet te laten vallen. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer blijkt dat de zaak niet kan worden gewonnen wegens nieuw bewijsmateriaal of omdat de kosten gewoonweg te hoog oplopen. Bovendien kan ook buiten het kader van de procedure een akkoord tot collectief herstel worden gesloten, en de verplichting tot terugbetaling van de financiële bijstand zou het sluiten van een dergelijk akkoord alleen maar ontmoedigen. Het is ook zeer onwaarschijnlijk dat een collectieve vordering roekeloos zou worden ingesteld, gezien het non-profitkarakter van de procedure en gezien het feit dat de tussenkomst van de overheid beperkt blijft tot een deel van de kosten (een dergelijke procedure kost de groepsvertegenwoordiger altijd geld). Bovendien zal de FOD Economie reeds een analyse hebben gemaakt om de middelen al dan niet toe te kennen, wat niet het geval zal zijn indien de procedure op ondoordachte wijze wordt ingesteld. **De leden die de middenstand vertegenwoordigen en de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** vragen dan ook dat de financiële bijstand enkel zou worden terugbetaald in geval van een latere veroordeling van de groepsvertegenwoordiger wegens roekeloos en tergend geding.

Voor de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen is de huidige *status quo* niet houdbaar. De consumentenverenigingen beweren dat de gemiddelde kostprijs van de tot op heden ingestelde vorderingen ongeveer 150 000 euro per vordering bedraagt. De reden voor die hoge procedureprijs is ongetwijfeld de duur ervan (zie *supra*). In de huidige stand van zaken is het namelijk niet ongevoen dat bijna twee maanden moet worden gewacht op een beslissing over de ontvankelijkheid; tegen deze eerste beslissing kan de verweerder nog in beroep gaan, waardoor de besprekingen ten gronde nog meer vertraging oplopen. Zoals gezegd is de pleitzitting ten gronde in de zaak TA vs. Volkswagen pas gepland op 25 mei 2023, terwijl het inleidend verzoekschrift op 30 juni 2016 werd ingediend. Het is daarom absoluut noodzakelijk dat er financiële steun komt voor de groepsvertegenwoordiger.

De leden die consumentenorganisaties vertegenwoordigen, benadrukken dat de huidige situatie, die de toegang tot de rechtspleging sterk belemmert, niet in overeenstemming is met artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (recht op een eerlijk proces), noch met het artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de EU ("*Eenieder wiens door het recht van*

⁵ Zie daarover H. BOULARBAH en M.-C. VAN DEN BOSSCHE, "Spotlight. Class action procedure in Belgium" (online via Lexology).

de Unie gewaarborgde rechten en vrijheden zijn geschonden, heeft recht op een doeltreffende voorziening in rechte, met inachtneming van de in dit artikel gestelde voorwaarden. Eenieder heeft recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat vooraf bij wet is ingesteld. Eenieder heeft de mogelijkheid zich te laten adviseren, verdedigen en vertegenwoordigen. Rechtsbijstand wordt verleend aan degenen die niet over toereikende financiële middelen beschikken, voor zover die bijstand noodzakelijk is om de daadwerkelijke toegang tot de rechter te waarborgen”), noch met overweging 74 van richtlijn 2020/1828 (“Deze richtlijn eerbiedigt de grondrechten en neemt de beginselen in acht die met name zijn erkend in het Handvest. Deze richtlijn moet dan ook worden uitgelegd en toegepast conform deze rechten en beginselen, waaronder die met betrekking tot het recht op een doeltreffende voorziening in rechte en op een onpartijdig gerecht, alsook het recht van verweer”). De oplossing van een financiële bijstand is gestoeld op een analyse van de rechtsleer ter zake, en is ook verankerd in overweging 70 van richtlijn 2020/1828.

Wat de rechtsleer betreft: reeds tijdens de besprekingen rond de invoering van een collectieve rechtsvordering in België pleitten Andrée Puttemans & Hakim Boularbah voor de invoering van een financieel steunmechanisme om de groepsvertegenwoordigers bij te staan, maar helaas werd deze optie door de Belgische wetgever niet weerhouden. De rechtspraak is grotendeels afgestemd op het feit dat de Belgische wetgever zich illusies maakt als hij denkt dat de collectieve rechtsvordering zichzelf kan financieren (zie A. Puttemans, Calais Auloy, PC Lafond, St. Voet & B. Allermeersch⁶, A Stadler, H. Boularbah). De financiële bijstand kan met name gedeeltelijk de kosten dekken veroorzaakt door de lange procesduur, alsmede de kosten als gevolg van de asymmetrie van informatie tussen de vertegenwoordiger en de verweerder bij de collectieve rechtsvordering; ze kan ook een antwoord bieden aan de noodzaak om de groepsvertegenwoordiger te voorzien van financiële middelen voor het onderzoek van complex en duur bewijsmateriaal.

Al in 2010 werd in een gezamenlijke verklaring van de leden van de Commissie-Barroso II gesteld dat “er voldoende financiële middelen beschikbaar moeten zijn om burgers en bedrijven in geval van een grootschalige claim toegang tot de rechter te geven” (= vrije vertaling). Het Europees Parlement voegde aan het richtlijnvoorstel een bepaling toe die de lidstaten verplicht structurele steun te verlenen aan bevoegde instanties (de groepsvertegenwoordigers) om hen in staat te stellen representatieve vorderingen in te stellen⁷. Overweging 70 van de richtlijn bepaalt: “Aangezien representatieve vorderingen het algemeen belang behartigen door de collectieve belangen van consumenten te beschermen, moeten de lidstaten maatregelen handhaven of nemen om ervoor te zorgen dat de kosten die verband houden met de procedures bevoegde instanties niet beletten om overeenkomstig deze richtlijn representatieve vorderingen in te stellen.”

De invoering van een systeem van financiële steun aan de groepsvertegenwoordigers is dus van cruciaal belang, temeer omdat dergelijk systeem al bestaat in andere landen, zoals de Angelsaksische landen en Nederland.

De leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen, zijn daarom voorstander van de oprichting van een fonds voor overheidssteun, dat in eerste instantie met overheidsgeld zou worden opgericht (mogelijke bron: administratieve boetes in het mededingings- en consumentenrecht). Het fonds zou dan voorts kunnen worden gespijsd via een heffing op de resultaten van (al dan niet door de overheid gefinancierde) collectieve vorderingen, en, in bepaalde gevallen, via toewijzing aan het fonds van het volledige of een deel van het saldo.

⁶ De rechtsvordering tot collectief herstel: een Belgische class action voor consumenten, Rechtskundig Weekblad 2014-15 | nr. 17 | 27 december 2014

⁷ Amendement 95, dat in het voorstel een artikel 15, § 1 *bis* invoegt: “De lidstaten verlenen structurele steun aan de instanties die als bevoegde instanties optreden in het kader van deze richtlijn”.

De leden die de productie en de distributie vertegenwoordigen zijn geen voorstander van het fonds voor financiële steun aan ondernemingen, waarvan de precieze modaliteiten nog door de Koning moeten worden vastgesteld. Zij stellen wel vast dat in richtlijn 2020/1828 een aantal maatregelen worden voorgesteld: (rechtstreekse) overheidsfinanciering, beperking van de gerechtskosten of toegang tot rechtsbijstand, en dat er, in het kader daarvan, in het voorontwerp van wet geopteerd wordt voor overheidsfinanciering in de vorm van de FOD Economie toegekende subsidies, met modaliteiten die bij KB worden vastgesteld. Zij vinden echter dat het niet aan de Staat is om rechtsvorderingen voor collectief verhaal te financieren. In een commerciële context kan een groepsvertegenwoordiger perfect een kleine bijdrage van de groepsleden vragen om de aanvraag te financieren. Er wordt echter niet uitgelegd waarom dit (in het digitale tijdperk) onmogelijk zou zijn. Voorts wordt in het voorgestelde systeem onvoldoende aangegeven hoe de overheidssteun op een eerlijke en billijke manier over de verschillende dossiers zal worden verdeeld, terwijl het voor de FOD Economie beschikbare budget beperkt is, noch hoe de beslissingen over de toewijzing van de overheidssteun zullen worden genomen. Het lijkt erop dat het systeem zoals het ontworpen is, ruimte laat voor willekeur. Volgens **de leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** bevat dit voorgestelde (arbitraire) systeem van overheidsfinanciering, gecombineerd met een algemene en automatische opt-outmethode, dus alle ingrediënten voor een georganiseerde klopjacht op ondernemingen.

2.7 Andere diversen

2.7.1 Over de duur van de procedure

Zoals vermeld onder punt 1, is één van de pijnpunten van de huidige wet de te lange duur van de ontvankelijkheidsfase. Art. XVII.43, §1, eerste lid WER bepaalt dat binnen (de niet gesanctioneerde termijn van) twee maanden de rechter moet beslissen over de ontvankelijkheid van de vordering. Dit is nu allesbehalve het geval. In realiteit ligt het zwaartepunt van de procedure in die fase, terwijl dit – in de optiek van de wetgever – in de fase ten gronde moet zijn. De (terechte) achterliggende bedoeling van de wetgever is dat er op relatief korte termijn – omwille van redenen van procesefficiëntie en het vermijden van een nodeloze belasting van de overheidsrechter met collectieve procedures – duidelijkheid is over de ontvankelijkheid van de vordering. De huidige te lange duur van de ontvankelijkheidsfase (in bepaalde procedures) komt ook in het vaarwater van het recht op een (collectieve) toegang tot de rechter.

Volgens **de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen** kunnen verschillende opties worden bekeken.

Ten eerste: een samenvoeging van de ontvankelijkheidsfase en de fase ten gronde, naar het voorbeeld van de “klassieke” procedure. De besprekingen over de ontvankelijkheid en ten gronde zouden tezelfdertijd plaatsvinden, na een uitwisseling van conclusies over deze twee aspecten. Doel hiervan zou zijn, situaties te voorkomen zoals we ze nu kennen, namelijk langdurige uitwisselingen van conclusies, alleen al over de ontvankelijkheid, een eerste beslissing die gemiddeld anderhalf jaar duurt na de indiening van het verzoek, waartegen bovendien bijna systematisch beroep wordt aangetekend, waardoor de procedure meerdere jaren duurt voordat er zelfs maar een bespreking over de grond van de zaak kan plaatsvinden.

Ten tweede: voorzien in een asymmetrisch recht op beroep, dat alleen door de groepsvertegenwoordiger kan worden uitgeoefend in geval van een negatieve beslissing over de ontvankelijkheid.

Een andere oplossing, voorgesteld door Prof. Stefaan Voet en gesteund door **de leden die de consumentenorganisaties vertegenwoordigen**, om die *ratio legis* meer te laten aansluiten bij de procedurele realiteit zou erin kunnen bestaan om de ontvankelijkheidsfase op te lijsten in artikel 735,

§2, tweede lid Ger.W. (en in graad van beroep) artikel 1066, tweede lid Ger.W. Dit is de korte debattenrechtspleging op grond waarvan de zaak op de inleidende zitting of minstens op een nabije datum wordt behandeld. Het spreekt uiteraard voor zich dat de ontvankelijkheid van de vordering tot collectief herstel nooit op de inleidende zitting behandeld zal kunnen worden, maar het geeft de rechter wel meer armruimte (en mogelijkheden) om (té) lange conclusietermijnen in die eerste ontvankelijkheidsfase te vermijden. Dit sluit beter aan bij voormelde filosofie van de wetgever, en laat ook de rechten van verdediging van alle procespartijen onverlet. Overigens lijkt een snelle(re) beslissing over de ontvankelijkheid ook in het belang van de verweerder te zijn.

2.7.2 Over de rechtsgronden op basis waarvan een collectieve vordering kan worden ingesteld

De rechtsgronden op basis waarvan een vordering tot staking/vordering tot collectief herstel kan worden ingesteld, moeten worden aangepast als de procedure voor kmo-organisaties wordt gelijkgesteld. Bijlage 1 van de richtlijn heeft immers alleen betrekking op richtlijnen inzake consumentenbescherming. **De leden die de middenstand vertegenwoordigen** menen dat artikel XVII.37 WER dus zou moet worden aangevuld door de wet van 2 augustus 2002 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties en boek X WER.

De leden die de productie en de distributie vertegenwoordigen wijzen er in antwoord op het bovenstaande evenwel op dat het hier gaat om een omzetting van een EU Richtlijn, met een adviesvraag binnen een zeer korte tijdspanne. Aanpassingen van het materiële toepassingsgebied buiten hetgeen verplicht voorzien werd in de EU Richtlijn vergen een grondigere analyse, dit ook om een partiële of gefragmenteerde aanpak te vermijden.

De leden die consumentenorganisaties vertegenwoordigen, betreuren het dat artikel XVII.37 WER vele niet-contractuele vorderingen van het toepassingsgebied van de wet uitsluit. Dit laatste moet namelijk ook worden uitgebreid tot andere soorten inbreuken, zoals bijvoorbeeld vorderingen op grond van verontreiniging of oneerlijke handelspraktijken die neerkomen op een mechanisme van geprogrammeerde/voortijdige/georganiseerde veroudering: rechtsoverdrachten op dit gebied zijn uiterst moeilijk uit te voeren, met name om bewijstechnische redenen, maar ook omdat de beperkte financiële middelen de benadeelde partij er doorgaans niet toe aanzetten een dure en tijdrovende procedure te beginnen.

2.7.3 Over de vereiste informatieverstrekking door de bevoegde instanties

Artikel 15 van het voorontwerp van wet bepaalt dat de bevoegde instantie bij de indiening van het verzoek, de rechtbank toereikende informatie verstrekt over de consumenten of kmo's die bij het verzoek tot staking betrokken zijn. De betekenis van de woorden "toereikende informatie" is echter niet duidelijk. Voor meer rechtszekerheid wensen **de leden die de middenstand vertegenwoordigen** hieromtrent verduidelijking.

2.7.4 Over de opties in de richtlijn waarvan nog geen gebruik werd gemaakt

De leden die de productie, de distributie en de middenstand vertegenwoordigen, stellen vast dat nog geen gebruik werd gemaakt van de volgende opties in de richtlijn, en verzoeken dat alsnog te doen:

- Art. 8, lid 4 van de richtlijn regelt dat de lidstaten kunnen bepalen, dat een stakingsmaatregel enkel door de bevoegde instantie mag worden gevorderd, nadat zij in overleg met de betrokken handelaar gepoogd heeft die handelaar de inbreuk te doen staken. Indien de handelaar de inbreuk niet binnen twee weken na ontvangst van het verzoek tot overleg staakt, kan de bevoegde instantie onverwijld een representatieve vordering met het oog op een stakingsmaatregel instellen. Teneinde het evenwicht tussen consumenten en ondernemingen

te bewaren, verzoeken **de leden die de productie, distributie en middenstand vertegenwoordigen** ook deze optie te verduidelijken.

- Artikel 20(3) van de richtlijn regelt dat de groepsvertegenwoordigers van consumenten die te kennen hebben gegeven dat zij door een bevoegde instantie vertegenwoordigd willen worden in het kader van een vordering tot collectief herstel, kunnen eisen dat ze een bescheiden inschrijvingsvergoeding of soortgelijke vergoeding voor deelname aan die representatieve vordering vragen. In de memorie van toelichting wordt volgende reden gegeven om de optie niet te lichten: "*Les membres du groupe passifs et ne versant aucun montant ne seraient dans ce cas, vraisemblablement pas représentés et ne recevraient aucune indemnisation, alors que le but de l'action en réparation collective est précisément qu'une demande puisse être introduite par un représentant du groupe au bénéfice de tels membres passifs.*" Het evenwicht tussen consument en onderneming is hier enigszins verbroken. De consumenten die volledig passief blijven, willen misschien ook gewoon een graantje meepikken, maar zijn op zich onverschillig of hun (vermeende) schade al dan niet wordt vergoed? De **brc Verbruik** vraagt dat deze optie wordt opgenomen in de wet tot omzetting van de richtlijn, zowel voor de vertegenwoordigers van de consumenten als voor kmo's.